

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

היכל תשיעי
קובץ שלשלת האור
שער שלישי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

שלח

(חלק יח — שיחה ג)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושתים לבריאה

מאה ועשרים שנה להולדת כ"ק אדמו"ר זי"ע

מחזור הראשון של לימוד הלקוטי שיחות

שבוע פרשת שלח, (אדה"ק) יגייט סיון; (בכל העולם) כ"כו סיון, ה'תשפ"ב (א)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2022

by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

שלח ג

לחמנו הם סר צילם גוי". ופירש רש"י: "אל תמרדו – ושוב ואתם אל תיראו".

וביארנו מפרשים⁶: כוונת רש"י ללמדנו שהמשך הכתוב, "ואתם אל תיראו גוי" אינו דבר נפרד, אלא "אל תיראו" הוא תוצאה של "אל תמרדו", שבאם "בה" אל תמרדו, אזי – "שוב" – ואתם אל תיראו⁷.

והכרח רש"י לדבריו⁸ הוא משינוי הסדר: ב"אל תמרדו" נאמר תחילה (במי – "בה"), ואילו ב"אל תיראו" נאמר לאחר מכן (מפני מי – "את עם הארץ" (או מזה שאמר הכתוב, "ואתם" ולא "ואל תיראו")⁹).

ומזה הכריח רש"י ש"ואתם אל תיראו" הוא המשך ותוצאה ד"אל תמרדו".

אבל ביאור זה קשה, דלפי זה הי' על רש"י להעתיק בפירושו מן הפסוק גם את התיבה (לעיל מיני) "בה" ואף את התיבות הבאות, "ואתם אל תיראו את

162

א. כבר נתבאר פעמים רבות¹, שפירוש רש"י על התורה, הגם שבא לפרש פשוטו של מקרא – כהדגשת רש"י עצמו כמה וכמה פעמים וכבר כפרשה הראשונה²: "ואני לא באתי אלא לפשוטו" –

יש בו גם "ענינים מופלאים"³ משאר חלקי התורה, ואפילו "רזין דאורייתא", וכידוע⁴ מאמר רבינו הזקן, אשר "פירוש רש"י על חומש הוא יינה של תורה".

אלא שכדי להעמיק ולבוא אל "הענינים מופלאים" ו"יינה של תורה" שבפירוש רש"י, בהכרח ללמוד ולהבין תחילה את הפירוש הפשוט, מפני שאף אותם ענינים מופלאים ויינה של תורה הכניסם רש"י וכללם בתוך פירושו לפי פשוטו של מקרא⁵.

גם בפרשתנו מצינו פירוש רש"י שיש בו ענינים מופלאים בדרך ההלכה (וכן – יינה של תורה), אבל תחילה יש לבאר את פירושו הפשוט של פירוש רש"י זה.

ב. בתוך הכתובים בפרשתנו העוסקים בדברי יהושע וכלב אל כל עדת בני ישראל בנוגע לכניסה לארץ ישראל, כתיב⁶: "אך בה' אל תמרדו ואתם אל תיראו את עם הארץ כי

(6) רא"ם. גו"א. משכיל לדוד. ועוד.
(7) ותיבת, "ואתם אל תיראו" בפרש"י הוא העתקת לשון הכתוב וצ"ל כתובות באותיות כהתיבות שמעתיקן רש"י לפני התחלת פירושו, אלא ש"תיקן" ה"בחור הזועזער". וכבכמה מקומות בפרש"י שכוונת פירושו שכאילו היו התיבות בפירושו כתובות בפנים הכתוב בין התיבות שמעתיקן: אל תמרדו ושוב ואתם אל תיראו (ראה לקו"ש ח"א ע' 164 הערה 19, ובכ"מ).

(8) באר יצחק בפרש"י.
(9) משכיל לדוד ובאר יצחק.

(1) ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 1.
(2) ג, ח. שם, כד. ובכ"מ (ראה לקו"ש שם).
(3) של"ה במס' שבועות שלו (קפא, א).
(4) היום יום ע' כד.
(5) יד, ט.

(ד) מדוע העתיק רש"י מן הפסוק גם את תיבת "כי", שלא פירשה¹⁶?

לאכל לחם ופרש"י, כל דבר מאכל קרוי לחם. וראה מקץ מג, לב. יתרו יח, יב. ועוד.
 (16) לכאורה י"ל שהוכחח רש"י לפרש ש, ואתם אל תיראו" היא תוצאה מ"אל תמרדו": בהפסוקים שלפניו (יג, ל) מסופר מה שאמר כלב "עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה", וקשה: מה מוסיף באמרו "אל תיראו את עם הארץ" על הנאמר לפניו? ולכן מפרש רש"י, שהכוונה ב"אל תמרדו" הנה שוב "אל תיראו" אותם כלל, היינו ש"ירשנו אותה" באופן שלא יצטרכו למלחמה כלל (פרש"י דברים א, ח); משא"כ אחרי חטא המרגלים, הנה אף שסו"ס ה"י "עלה נעלה", הרי כביוש יהושע ה"י ע"י מלחמה (יהושע ז, ג ואילך)*.

וזהו שממשיך "כי לחמנו הם" – נאכלם כלחם", שהוא דבר שנגמר כבר, כמו לחם (ברוב המקומות – שפירושו) שא"צ לאפי, כי לא יצטרכו למלחמה וטירחא כלל (וראה משכיל לדוד בפרש"י**).

אבל ביאר זה אינו מספיק. כי: א) הלשון "אל תיראו" אינו מורה שאין צריך למלחמה. וכדמוכח ממש"ש בשופטים (כ, ג): אתם קרבים היום לנוחמה גו' (ואעפ"כ) אל תיראו מפניהם*** (ובדברים שם פירושו רש"י במ"ש "באו ורשו"). ב) גם בנוגע ל"לחמנו הם" קשה: כל מאכל (לא רק לחם) ישנו כמו שהוא לאחר שנגמר וראוי לאכילה [וכמו: בשר לאחר הבישול, וכיו"ב], ומהו הדיוק, "נאכלם כלחם" דוקא? וגם: בפרשה זו גופא (יג, כ ובפרש"י) נאמר "בכורי ענבים –

עם הארץ"¹⁰ (או עכ"פ לרמזן בהוספת "וגו") – המכריחות את פירושו¹¹.

ומזה שלא הביא רש"י את תיבת "בה" וכן לא את התיבות הבאות שבפסוק¹², מובן שהכרחו, בעיקר עכ"פ, הוא (לא מלשון הכתוב, אלא) מתוכן ענין "אל תמרדו".

ג. להלן פירש רש"י על התיבות "כי לחמנו הם": "נאכלם כלחם". ואינו מובן:

(א) מה מחדש כאן רש"י? הלא מובן בפשטות ש"לחמנו הם" האמור בבני אדם אין פירושו שהאנשים הם לחם¹³, אלא זו מליצה שתוכנה שינוצחו בקלות כאכילת לחם.

(ב) לאידך: מאחר שהכוונה היא שהכיבוש יבוא בקלות כל כך כאכילה, הרי אין כל חילוק בין אם יהי' הדבר כלחם או כדבר מאכל אחר, וא"כ ה"י הכתוב צריך לומר בקיצור – "נאכלם" וכיו"ב¹⁴ – סתם, ומהו הדיוק "לחמנו", "כלחם"?

ג) אדרבה, ה"י על רש"י לבאר "נאכלם כמאכל" בכלל (לאו דוקא "לחם"), כפירוש לחם בכמה וכמה מקומות¹⁵.

(10) ועכ"פ התיבות "ואתם אל תיראו" שמוזה כבר נראה השינוי שאינו מקדים הנושא (את עם הארץ), כמו – ב"אל תמרדו".

(11) וקושיא זו יש להקשות גם לפי הרא"ם והגו"א בפרש"י.

(12) וכ"ה בדפוס א' וב' דפרש"י, ובכמה כתי רש"י. ובדפוס שני ובא' מכת"י רש"י מעתיק בפירושו גם: "(ושוב ואתם אל תיראו) את עם הארץ".

(13) להעיר מפרש"י וישב לט, ו.

(14) ראה ת"א ותיב"ע כאן.

(15) ראה ויצא (לא, נד): ויזבח יעקב זבח גו'

(* וגם בתחילת הכיבוש – ביריחו הוצרכו לתקוע בשופר ולהקיף ז' הקפות כו' (שם, קאפיטל ו).

(** אבל מ"ש: שהכוונה לומר כלחם זיזן דהיינו הנזק, צע"ג, דלפ"ז הו"ל לרש"י להדגיש העיקר, "נאכלם כלחמנו", ולא "כלחם" סתם. (***) וגם בכבוש א"י (לאחר חטא המרגלים) אמר (דברים ג, כב) "אל תיראום". אבל ממלחמת עוג שאמר ה' "אל תירא אותו" (חוקת כא, ד) – ל"ק, ובמכש"כ שה"י ירא. והטעם שירא – שמא תעמוד לו זכותו כו' (פרש"י שם. דברים ג, ב).

לעיל¹⁹ מסופר, שהמרגלים טענו „עז העם היושב בארץ“, „וכל העם אשר ראינו בתוכה אנשי מדות“, „ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם“. ויהושע וכלב לא הכחישו טענות אלו. וקשה: כיצד דרשו יהושע וכלב „לא תיראו את עם הארץ“²⁰ ללא נתינת טעם מדוע „אל תיראו“?

הקושיא אף גדולה מזו: כאשר „וישכימו בבוקר“²⁰ ובני ישראל אמרו „הננו ועלינו גו“, „הזהירים משה רבינו „אל תעלו ולא תנגפו וגו' כי העמלקי והכנעני גו“. הרי שאפילו משה רבינו סבר שיש מקום למורא – ומדוע זה אמרו יהושע וכלב „לא תיראו גו“?

גם צריך להבין: כוונת יהושע וכלב באמרם „בה' אל תמרדו“ היתה שיש לקיים את ציווי ה' ללכת לארץ ישראל – וא"כ ה' להם לכאורה לדבר באופן ישר אודות הענין הפרטי – ההליכה לארץ ישראל. ומה פשר התביעה הכללית – „בה' אל תמרדו“?

וקושיות אלו מיישב רש"י בפירושו „אל תמרדו ושוב ואתם אל תיראו“. יהושע וכלב אמרו ש„אל תיראו“ התי' תוצאה של „אל תמרדו“: אמנם „עז העם היושב בארץ“ (וזה נותן מקום למורא מפניהם), ואעפ"כ, באם „אל תמרדו“ (ויעשו את רצון הקב"ה) „שוב“ – אין כל נתינת מקום (אפילו ע"פ רוב) למורא (אפילו מעם חזק)²¹.

164

ולכן אמרו יהושע וכלב „בה' אל תמרדו“ (ולא באופן ישר – שילכו

ד. לאחר זה פירש רש"י את התיבות „סר צילם“: „מגינם וחזקם¹⁷, כשרים שבהם מתו, איוב שהי' מגין עליהם¹⁸. דבר אחר צלו של המקום סר מעליהם“. וצריך להבין: מדוע נזקק רש"י לב' פירושים? ומהי המעלה בכל אחד מהם?

ה. הביאור בפירוש רש"י:

הכרח רש"י לפרש אשר „ואתם אל תיראו“ הוא תוצאה של „אל תמרדו“, ולא ענין בפני עצמו, הוא:

שהענבים מתבשלין כו". וא"כ רש"י שצריך לפרש ולבאר הול"ל מאכל וכיו"ב, ולא „לחמנו“, „כלחם“ – שיל"פ „לחם“ דוקא. (וע"ד פירושו באמור כא, יז: לחם אלקיו – מאכל אלקיו). (17) הנה' לשונות „מגינם וחזקם“ יש לפרש שזהו כנגד הב' פרטים שבפרש"י: „כשרים שבהם“ – „חזקם“, „איוב שהי' מגין עליהם“ – „מגינם“. ומה שמתחיל ב„מגינם“, (וכשמפרט מפרט תחלה „כשרים שבהם“) כי: א) זהו פשוט יותר בפ' תיבת „צלם“ (ראה רא"ם. חקוני וראב"ע כאן, ב) „מגינם“ נוגע יותר מ„חזקם“. וראה הערה הבאה.

(18) הכרחו של רש"י לפרש „איוב לפרש „איוב שהי' מגין עליהם“* – דלכאורה: א) מספיק אמרו „כשרים שבהם מתו“, (ב) סתירה מני' ובי' מתחיל „כשרים“ ל' רבים, ומפרט „איוב“ – יחיד –

א) עפמש"נ דעד יציאתם ממצרים, לא שלם עון האמורי" (לך טו, טז ובפרש"י) משמע, ע"פ פשט, דעד אז היו כמה „כשרים“ (ל' רבים). (ב) „סר צלם“ ולא „אין צל“ וכיו"ב, וכדלעיל (יג, כ) „היש בה עץ אם אין“ משמע (קצת עכ"פ) דעתה, „סר צל“ ומנין ידעו – ומתרח' איוב ה' – מפורסם וידעו ממיתתו.

(19) יג, כח ואילך.

(20) יד, מ ואילך.

(21) ולקמן ב„וישכימו בבקר“ אמר משה הטעם „כי אין ה' בקרבכם... ולא יהי' עמכם“.

(* ולהעיר שבפרש"י כפי שהובא ברמב"ן ליתא „איוב שהי' מגין עליהם“. ובדפוס ראשון, זהו שאמר איוב כו". ובדפוס שני, שהי' מגין עליהם בזכותו“.

חמש למקרא" כבר למד זאת לעיל בפרשת בשלח²³, בדברי רש"י, שאת הלחם אשר "שאלו כהוגן" יתן ה', "דרך חיבה" ו"בפנים מאירות". וא"כ בענינו, כשנאמר "לחמנו הם", ופירושו "נאכלם כלחם" – מובן שהכוונה בזה היא שהקב"ה יתן לישראל את כיבוש (אכילת) האומות באופן של "דרך חיבה" ו"פנים מאירות", כדרך שנותן להם לחם.

וזהו גם נתינת הטעם על "אל תיראו" – "כי לחמנו הם", "אל תיראו את עם הארץ" כלל וכלל מפני שהם ינתנו דרך חיבה ובפנים מאירות דלמעלה²⁴.

ז. בנוגע לשני פירושי רש"י בענין "סר צלם" – מובנת מעלת הפירוש השני על הראשון מלשון רש"י גופא:

בפירוש הב' כתב רש"י "צלו של המקום סר מעליהם", משא"כ בתחלת הדבור, בלשון שמעתיק מן הפסוק (השייכת לשני הפירושים בשווה), העתיק רק את התיבות "סר צלם"²⁵, ללא ההמשך "מעליהם". והביאור בזה:

הלשון "סר" – ובפרט "סר מעליהם" – משמעותה שהדבר עוזב את המקום שהי' בו לפני כן (מעליהם) ונמצא עתה במקום אחר (ועדיין ישנו במציאות).

אבל לפי הפירוש הראשון "כשרים שבהם מתו" – נמצא, שה"צל" אינו במציאות לגמרי, וא"כ אינו נופל על זה לשון "סר", ומכל-שכן שאינה מתאימה

(לארץ ישראל) כיון ש"בה' אל תמרדו" מבטל את הטענה "כי עז העם" והוא הטעם לזה ש"אל תיראו" – ובדרך ממילא ילכו לארץ ישראל.

ו. עפ"ז מובן מה שבהמשך לזה פירש רש"י "כי לחמנו הם" – נאכלם כלחם": כאן אפשר (וממילא – צריך) לפרש "לחמנו" בפשטות – לחם.

אבל לולי פירוש רש"י, היינו מפרשים "לחמנו הם", במשמעות שהכניסה לארץ ישראל – וכיבוש העם שבה – מוכרחים כלחם²².

ובזה היתה מובנת ההשוואה ל"לחם" דוקא וכן נתינת הטעם "כי לחמנו הם": "אל תיראו את עם הארץ" כי "לחמנו הם", כיבושם (והכניסה לארץ ישראל) מוכרח כלחם, וממילא מוכרח אשר "אל תיראו גו".

אבל מאחר שפירש רש"י "ואתם אל תיראו" מפני ש"אל תמרדו", מצד זה שהולכים בכח הקב"ה – הרי מעתה אי אפשר לומר שהטעם על "אל תיראו" הוא מה ש"לחמנו הם", שהם נצרכים כלחם.

ומה עוד, שלפי זה הי' קשה: הלא בני ישראל התקיימו במשך ל"ט שנים לאחרי זה מבלי להיות בארץ ישראל?

ולכן כתב רש"י "נאכלם כלחם": ההשוואה ללחם (ובדיוק) היא (לא בענין הנחיצות וההכרח, אלא) באופן האכילה; בני ישראל יכבשו את ארץ ישראל כאכילת לחם.

במה היא המעלה של אכילת לחם – אין רש"י צריך לפרש, מפני שה"בן

(23) טז, ז"ח.

(24) ולהעיר מתניא ספכ"ט, בנוד"ד.

(25) בדפוס א' ובכמה כת"י הובא גם "מעליהם".

(22) להעיר מפרש"י (בשלח טז, ח): לחם שאלו כהוגן.

יותר. דכיון שפסוקים אלו מדברים אודות האומות, מסתבר שתיבת „צלם“ היינו ה„צל“ שלהם, כשרים שבהם (ולא „צלו של המקום“ – ובפרט שא"כ הי' מחוור יותר אילו נאמר „סר הצל“). ולכן הפירוש „מגינם וחזקם כו“ הוא הפירוש הראשון והעקרי²⁷.

ח. מהענינים מופלאים בפירוש רש"י: שני הפירושים ברש"י תלויים בפלוגתא בין הרמב"ם והראב"ד:

פסק הרמב"ם²⁸: „שחיטת עכו"ם נבילה ומטמאה במשא .. אחד העכו"ם ואחד הכותי או גר תושב שחיטתן נבילה. וקרוב בעיני שאף זה מדברי סופרים, שהרי טומאת עבודה זרה וטומאת תקרובתה מדבריהם.“ והראב"ד השיג על דבריו וכתב: „עכו"ם הם כבהמות ואין מטמאין ואין מיטמאין עם הדומה לחמור הן גוים כמר מדלי ואת כולם ישא רוח והחושב אותם לכלום אסף רוח בחפניו“.

ובכסף משנה הקשה על הראב"ד: במה נוגע לכאן שעכו"ם „אין מטמאין ואין מיטמאין“ – הלא הנדון כאן אינו העכו"ם (אם הם מטמאין או לא), אלא שחיטתם?

ובצפנת פענח להרוגצובי²⁹ כתב לבאר את השגת הראב"ד, דאימתי יכולה השחיטה לקלקל ולעשות את הבהמה נבילה – דוקא כשהשוחט הוא מציאות (ע"פ הלכה); אבל אם הוא בגדר „העדר“ – לא יתכן שיקלקל.

ההדגשה „סר מעליהם“. ולכן הוסיף רש"י פירוש שני, ש„צלם“ הוא „צלו של המקום“, ולפי פירוש זה לשון „סר“ אתי שפיר, ובפרט „סר מעליהם“: „צלו של המקום“ קיים תמיד – שהרי „הנני²⁵ מקים את בריתי אתכם ואת זרעכם אחריכם ואת כל נפש החי“ גו“, „ורחמיו על כל מעשיו“²⁶. אלא ש„סר מעליהם“.

אבל גם לפי הפירוש הראשון אפשר לפרש (עכ"פ בדוחק) את הלשון „סר מעליהם“ (אע"פ שלפי פירוש זה „צלם“ אינו עוד במציאות), ולכן הביא רש"י פירוש זה (ויתרה מזה – הביאו כפירוש הראשון, כדלקמן):

באמירת יהושע וכלב באמרם „סר צלם“ (כשרים שבהם מתו), לא באו לדבר אודות „צלם“ (הכשרים שבהם), אלא אודות „עם הארץ“ (אלו שעליהם „צלם“ מגין), אשר שמאחר שאין עוד מי שיגן עליהם – הרי „אל תיראו את עם הארץ“. כיון שמה שנוגע כאן הוא (לא המצב ד„צלם“, אלא) מצבם של „עם הארץ“^{26*}, לכן אמרו „סר צלם מעליהם“, היינו שאין כל יסוד לירא מהם, כיון שמהם כבר סר „צלם“ (אף שבנוגע ל„צלם“ לא „סר“ בלבד אלא „מתו“).

אלא שביאור זה הוא דוחק – ולכן הביא רש"י גם פירוש שני.

אבל, כנ"ל, גם לפירוש „מגינם וחזקם כו“ יש מקום. ואדרבה: בפשטות הכתובים פירוש זה מסתבר

(27) וראה משכיל לדוד בפרש"י.

(28) הלכות אבות הטומאה פ"ב ה"י.

(29) צפע"נ עה"ת הפטרת פ' בהר, ובהמובא במפע"צ פ"ו ס"ח. וראה גם לקו"ש ח"כ ע' 139 ואילך.

* (25) נח ט, ט"ז.

(26) תהלים קמה, ט.

* (26) ועד"ז יש לתרץ הקושי שכי' הגו"א לפי פירוש הראשון.

של גוי, שאסורה בהנאה גם לישראל³¹, ועוד. ולכן אין הראב"ד יכול לומר ש"עכו"ם הם כבהמות" סתם, בכל מקום; ולזה מוסיף ומבאר, "אין מטמאין ואין מיטמאין", היינו שלענין טומאה הרי הם כבהמות³², בגדר העדר (אסף רוח בחפניו), וממילא אינם יכולים לגרום שהבהמה ששטו תטמא במשא].

ומחלוקת הרמב"ם והראב"ד אם עכו"ם הם בגדר "מציאות" או בגדר "העדר", גורת מחלוקת נוספת, לשיטתייהו, אם בעכו"ם שייך "גדר השגחה פרטית": לדעת הרמב"ם שהם בגדר "מציאות" הרי "גם הם הוה גדר השגחה פרטית", ולדעת הראב"ד שהם בגדר "העדר" אין בהם "גדר השגחה פרטית"³³.

ט. ויש לומר ששני הפירושים ברש"י – אם פירוש "צלם" הוא "מגינים וחזקים", או "צלו של המקום" – תלויים בדעות הרמב"ם והראב"ד:

לפי הפירוש הראשון, בני נח הם "בגדר העדר" כשיטת הראב"ד, ולכן אי

31 ובמשנה ע"ז (נא, ב): ע"א של עכו"ם אטורה מיד כו'.

32 אבל להעיר מל' הרמב"ם (הל' טו"מ פ"א הי"ג): עכו"ם שנגע במת... הרי הוא כמי שלא נגע הא למה זה דומה לבהמה שנגעה כו'.

33 ואף שגם לשיטת הראב"ד הם בגדר "מציאות" בנוגע לכויכ דינים – י"ל בדא"פ שהענין דהשגחה פרטית נוגע אם הם בגדר מציאות לענין טומאה וטהרה – מפני שענין הטומאה וטהרה נתחדש במ"ת ביחד עם ביטול הגזירה דעליונים לא ירדו כו' (שמו"ר פ"ב, ג. תנחומא וארא טו) שאז השגחת העליון אשר חז הוא עם העליון – כמבואר בתניא (שעויה"א פ"ז פג, א ואילך). וראה תניא פמ"ח) – תוכל לרדת למטה. וראה לקמן הערה 35.

וזהו שכתב הראב"ד: מאחר ש"עכו"ם הם כבהמות ואין מטמאין ואין מיטמאין", היינו שהם "רוח" ו"העדר" – אין מקום לומר ששחיטתם תקלקל ותנעשה את הבהמה לנבילה (ולכן מפרש הראב"ד, ששחיטת עכו"ם נבילה היא (לא מפני שהעכו"ם מקלקל, אלא) מצד זה ששחיטת העכו"ם אינה שחיטה, והרי היא נבילה ממילא, כבהמה שמתה מאלי³⁰).

[ומה שכתב הראב"ד, "אין מטמאין ואין מיטמאין" – דלכאורה, לפי ביאור הרוגזובי מה שנוגע כאן הוא היותם העדר, ולמאי נפקא מינה שדין זה הוא לענין הטומאה דוקא, "אין מטמאין וכו'" – יש לבאר:

לכולי עלמא – גם לדעת הראב"ד – בכמה וכמה ענינים בהלכה העכו"ם הם בגדר "מציאות". וכגון עבודה זרה

30 וע"ד דעת התוס' (חולין ג, ב. ד"ה קסבר) והרא"ש (שם סי' ה') דלמדין מזובחת ואכלת (ראה יב, כא) אותו שהוא בר זביחה אכול מזבח, לאפוקי עכו"ם, כיון דלא בתורת שחיטה כששחטה היא לי' כמתה מאלי" (ר"ן שם). וכתוספתא (ריש חולין) שהובא בכס"מ שם דכילל, "לא שזבח עכו"ם ולא שזבח הקוף ולא שזובחה מאלי".

משא"כ לדעת הרמב"ם דלמד מ"ש (תשא לד, טו) וקרא לך ואכלת מזבח מאחר שהזהיר... אתה למד שזבחו אסור כו" (הל' שחיטה פ"ד הי"א), הרי נמצא שבעצם בר זביחה הוא* (גם לפי ג' הש"ך יו"ד הל' שחיטה ס"ב סק"ב), ראה ביאור הרי"פ פערלא לרס"ג ל"ת יא בתחלתו. ועפ"ז מובן ביאור הצפצפ"נ במחלוקת הרמב"ם והראב"ד גם בפשוטו.

* וראה כ"מ כאן. טושו"ע יו"ד ר"ס ב. ובנו"כ שם.

י"ד. ויובן בביאור יותר ע"פ פנימיות הענינים:

פירוש „צלו של המקום“ הוא, שפעולות האדם פועלות ענין למעלה בדוגמת (ובציור) הפעולה. וע"ד פירוש הבעש"ט³⁶ על הפסוק³⁷ ה' צלך, שלפי הענינים שהאדם עושה למטה, נפעלים דוגמתם ענינים למעלה – כמשל צל האדם, שלפי אופן התנועות של האדם נעשה דוגמתם ממש בצל. מעין זה הוא גם „צלו של המקום“ בנוגע לאומות העולם: הקב"ה אינו מקפח שכר כל ברי'³⁸, וא"כ פעולותיהם פועלות כביכול המשכת צל – ענין מלמעלה הנמשך אליהם למטה³⁹. והיינו, שבשעה שעושים פעולה טובה (מקיימים ז' מצוות בני נח וכיוצא בזה) – נותנים להם שכר; וכאשר עוברים עבירה – נמשך מלמעלה צל, ענין דוגמת פעולתם (היזק), עונש.

אפשר לפרש ש„צלם“ הוא „צלו של המקום“ שהי' „צלם“ קודם לכן ועכשיו „סר מעליהם“, מפני שזה מורה שהם מציאות אמיתית, והראי' – „צלו של המקום“ שייך אליהם ונמדד לפי מציאותם (בדוגמת הצל כפשוטו הנוצר מן האדם), וזה אינו, שהרי הם „העדר“; ולפי זה (כביאור הרוגצובי) אין בהם „גדר השגחה פרטית“. וממילא בהכרח לפרש שצלם הוא „מגינם וחזקם כשרים שבהם מתו כו“, אבל לא „צלו של המקום (סר מעליהם)“.

משא"כ לפי הפירוש השני בני נח הם בגדר „מציאות“, כשיטת הרמב"ם, והם בגדר השגחה פרטית, וממילא יתכן לומר ש„צלו של המקום (מתייחס) עליהם“³⁴, היינו ששייך למציאותם כנ"ל³⁵.

168 והנה כל זה ייאמר דוקא לדעת הרמב"ם שאומות העולם הם בגדר „מציאות“, דעפ"ז תתכן בהם המשכה מלמעלה באופן של צל (ציור פרטי), בהתאם לזה ש„גם הם הוה גדר השגחה פרטית“. משא"כ לדעת הראב"ד שהם בגדר „העדר“ – אין

34 ומכיון שסר מעליהם „נמשל כבהמות נדמו ומפני זה הי' קל להרגם“ (מו"נ ח"ג פי"ח. וראה מפרשים שם).

35 ביאור הנ"ל (וכן דלקמן בפנימיות הענינים) יתכן גם לפי שיטת הבעש"ט בהשגחה שיש השגחה פרטית על כל פרט דדצח"מ (ראה בהמובא בהוספות לכשר שם טוב סי' קיט ואילך), כי לכ"ע (גם לשיטת הבעש"ט) ישנם דרגות ואופנים בהשגח"פ (ראה בהמובא בקונטרס השגח"פ (לקו"ש כרך ח' ע' 278 הערה ב). לקמן הערות 50. 53). והביאור בפנים בנתי הדיעות הוא (לשיטה זו) באופן גילוי ההשגחה עליהם, ושייכותה וייחודה עמהם?

ועפ"ז מובנת השייכות לטומאה וטהרה לאחר מ"ת דוקא [אף שגם לפני מ"ת צ"ל שהי' השגחה פרטית, וגם לפי דעת חכמי ישראל שלפני הבעש"ט (ראה מו"נ שם. רמב"ן ובחיי וירא ית, יט)], כי החידוש דמ"ת (בעיקרו) הי' בייחוד אלקות (והשגחתו) עם העולם והנבראים. ראה לעיל הערה 33. ואכ"מ.

36 קדושת לוי פ' בשלה ד"ה או יבואר אז ישיר (מב, סע"ג ואילך). ד"ה והנה ידוע (מג, ג). פ' נשא (ושם: שהי' מוכיח את העולם בזה הפסוק). קדושה שני' קרוב לסופה (ט, סע"ג ואילך).

37 תהלים קכא. ה.

38 פסחים קיח, א. ושי"נ.

39 משא"כ בני' שעבודתם היא צורך גבוה ונעשה שותף להקב"ה במע"ב וכו'. ואדרבא: דע מה למעלה – ממך (לקו"א להה"מ סקצ"ח. אור תורה קיב, ב. ובכ"מ).

ישראל. וכפי שכבר נתבאר במקום אחר בארוכה⁴⁴, שמצוותיהם הן בשביל ישוב העולם, כדי שבני ישראל יוכלו לעשות את העולם לדירה לו ית' ע"י קיום התורה והמצוות (של ישראל).

ולכן גם השכר והעונש על הז' מצוות הם מסובב (טבעי, ולמטה) הבא בדרך ממילא מתכליתם.

ועפ"ז מוכן גם הדין שאין בבני נח חילוק בעונשים כלל, ועונשם שוה בכל החטאים – מיתה⁴⁵. דלא כצל, המשתנה לפי אופן פעולת האדם.

יא. וזה תוכן החילוק (בפנימיות הענינים וגם ע"ד ההלכה) בין שני הפירושים ברש"י:

הפירוש הראשון הוא כשיטת הראב"ד, שבני נח הם בגדר „העדר“, והשכר והעונש אצלם הם ענין הבא כתוצאה בדרך ממילא, כנ"ל. ומזה שפירוש צלם אינו „צלו של המקום“ אלא „מגינים וחזקים“ – שלהם, שע"י ה„כשרים שבהם“ נעשה בהם חזוק – אבל אין זה ענין שהם פועלים למעלה. משא"כ הפירוש השני ברש"י הוא כשיטת הרמב"ם, שהם בגדר „מציאות“ ויש בהם „גדר השגחה פרטית“.

ואף שגם לדעת הרמב"ם מציאות בני נח (וכן ז' מצוות שלהם) היא בשביל ישראל, מכל מקום, מאחר

הכרחי (וראה בהנסמן שם). ולהעיר מדעת הרמב"ם (מו"ג ח"א פ"ב) דמציאות הכרחי הוא בלא כוונה. ראה בצפ"ע"נ לשם. וש"נ. וראה לקו"ש שם ע' 278 ואילך.

(44) ראה לקו"ש ח"ה ע' 159 ואילך. וש"נ.

(45) ראה סנהדרין נו, א. ובלקו"ש שם הערה

מקום לומר שפעולתם תמשיך ענין דוגמתה מלמעלה, בהתאם לשיטתי שאינם „בגדר השגחה פרטית“.

ולפי שיטת הראב"ד השכר והעונש אצל אומות העולם הם תוצאה הבאה בדרך ממילא (ובדרך טפל) מתכלית בריאתם, שנבראו בשביל ישראל.

וע"ד שמצינו שכר ועונש בבעלי חיים, כדין התורה⁴⁶, „ואת הבהמה תהרוגו“, אף שבבהמה לא שייך ענין של חטא – „בהמה מה חטאה“⁴¹, כי אם „מפני שבאה לאדם תקלה על ידה“. ואין זה בגדר עונש, אלא שמאחר שתכלית בריאת הבהמה היא כדי לשמש את האדם, הרי בשעה שהבהמה אינה משמשת את האדם ולא עוד אלא שמביאה עליו תקלה, אין מקום למציאותה, „ואת הבהמה תהרוגו“⁴².

ועד"ז הוא השכר ועונש אצל אומות העולם:

מאחר שתכלית בריאת כל העולם היא בשביל ישראל, מוכרח שגם המצוות שנצטוו בני נח הן (לא כמצוות שנצטוו ישראל שתכליתן היא עצם קיום המצוות, אלא) ענין טפל⁴³, בשביל

(40) קדושים כ, טו.

(41) פרש"י שם. ולהעיר מפרש"י בראשית ו,

ז. נח ו, יב.

(42) וכ"ה בנוגע להשכר ב„התועלת והתיקון“

שמגיע להטוס ממה שהוא מרכבה להאדם. ד„עיקר המכוון בבריאת הסוס עד"מ אינו בשביל התועלת המגיע לו כ"א זהו דרך טפל כדי שלא לקפח שכר כל מרי' אלא המכוון בבריאתו הוא בשביל טובת האדם“ (לקוטי תורה ראה כח, ד). וראה לקו"ש שם ע' 282.

(43) ולהעיר מהמשך בצפ"ע"נ (עה"ת –

בהפטרה לפ' ואתחננו) (לדעת הראב"ד) „אך באמת .. דגם זה הוה בגדר השגחה אף דבר

(ב) מאחר ש"נאכלם" – הרי מעצמו מובן שאין להם כל מגן ותוקף, ומאי קא־משמע־לך "סר צלם"?

(ג) מדוע חזרו ואמרו "אל תיראום"?

(ד) יתרה מזו: בתחילה אמרו שדי בכך ש"אל תמרודו" ואז יהי ממילא ("ושוב") "אל תיראו" – וכאן הוסיפו טעם "וה' אתנו".

והביאור כזה: בכיבוש עם הארץ היו ג' סוגים⁴⁹: מתים, וגרשתמו מיד (ביטול לגמרי), אגרשנו לאחר ש"תפרה" (ובינתיים יהיו עבדים וכו' – "לחמנו").

ובהמשך להנ"ל:

אפילו לפי הפירוש השני ברש"י שאצל אומות העולם ישנו "צלו של המקום", כשיטת הרמב"ם ש"יש בהם גדר השגחה פרטית", הרי מובן בפשטות, שאין זה כלל וכלל כהשגחה פרטית על בני ישראל⁵⁰: [וכנ"ל שבמצוות של בני ישראל הכוונה היא בהן עצמן].

49) משפטים (כג כג-ל. ובפרש"י).

50) להעיר ממש הרמב"ם (מ"ג ח"ג פ"ח. פנ"א (קרוב לסופו)) דההשגחה היא נמשכת אחר השכל... והסכלים הממרים... ענינם נבזה... נמשל כבהמות נדמו*. אבל ראה לקו"ש ח"ט ע' 181 בדעת הרמב"ם – דעיקר השגחה פנימית הוא בישראל דאתם קרויין אדם. לקו"ד ח"א פד, סע"א. וראה הערה 53. ובארוכה לקמן ע' 198 ואילך.

(* ולהעיר מד"ה חביב האדם תש"ב: אתם קרויים אדם דנפש השכלית שבישראל הוא באופן אחר לגמרי מנפש השכלית שבכללות מין האנושי, שנרגש בה הפלאה רוחנית.

שנצטוו⁴⁶ על מצוות אלו, ובפרט שזו מצוות אלו, "ציוה בהן הקב"ה בתורה והודיענו ע"י משה רבינו"⁴⁷, צריך לומר שע"י קיומם את ציווי ה', פועלים הם המשכה מלמעלה דוגמתו. וממילא יכול להיאמר בהם ש"צלו של המקום", נמשך עליהם באופן של צל (ציור פרטי), עד שנקרא "צלם".

יב. עפ"ז תתיישב בטוב יותר התמיהה בהמשך הכתובים ופירוש רש"י:

(א) לשם מה הוסיפו יהושע וכלב "סר צלם מעליהם"?

אמירתם לפני זה⁴⁸: "אם חפץ בנו גו" היתה מוכרחת. וגם "אל תמרודו גו' אל תיראו גו'", פירש רש"י, "בה' אל תמרדו" ואזי "ושוב ואתם אל תיראו", וכנ"ל, שכיון שהולכים הם בכחו של הקב"ה, אין מקום כלל (גם ע"פ טבע) למורא מפני "עם הארץ" (וכן "כי לחמנו הם – נאכלם כלחם", שהקב"ה יתנם ביד בני ישראל בדרך חיבה ופנים מאירות) – שכל זה מבאר מהו המצב שבו צריכים בני ישראל להיות –

אבל מדוע נחוץ להודיע את מצבם של עם הארץ, אשר "סר צלם מעליהם"?

בסגנון אחר קצת: "אם חפץ בנו הוי' גו' ונתנה לנו גו'", ו"בה' אל תמרודו גו'" – וא"כ למאי נפקא־מינה לבני ישראל לדעת את אשר אירע ל"צלם"?

46) ראה שו"ת צפע"נ (דווינסק ח"א סי' לה, לו) בפירוש דברי רש"י (גטין ט, רע"ב): דכיון דחזינן דהם מצווים על דינים הוה בגדר מציאות לא בגדר העדר.

47) רמב"ם ספ"ח מהל' מלכים.

48) פסוק ח'.

אתנו⁵⁴, וממילא מוכן שהדבר מביא לא רק „אל תיראו את עם הארץ“, אלא גם „אל תיראום“ סתם – אין זאת רק שהם חדלים להיות „עם הארץ“ כיון ש„ונתנה לנו“, והם (רק) מציאות של „לחמנו“ – אלא הם פוסקים להיות מציאות לגמרי, מפני ש„סר צלם מעליהם“.

וי"ל שאלו הם גם ג' הסוגים האחרים⁵⁵: לא תחי' כל נשמה, עשו שלום והיו למס ועבדוך, גרגשי פינה לאפריקי,

וסוף סוף, בא לאחר מכן⁵⁶ (בטענה וכו') ובני ישראל קיבלו „שדותיהן כשהן זרועות וכרמיהם כשהן נטועות“.

(משיחת ש"פ שלח תשל, תשל"ה)

משא"כ בישראל שההשגחה (פרטית) פנימית – המתלבש בהם – הוא משם „ה' (וה' אתנו) עצמו“ (ואינו מתלבש בלבושי הטבע) – ראה בכ"ז ד"ח יג, ב. ד"ה צהר תרע"ג (בהמשך תרע"ב). המשך ר"ה תרס"ג ד"ה והנה נת"ל. וראה דרמ"צ שם.

54 ועפ"ז יובן מה ש„וה' אתנו“ הוא תלוי ב„אם חפץ בנו ה'... ובה' אל תמרדו“ כי ההשגחה (גלוי) פנימית בישראל הוא דוקא כשעושין רצונו כו', ד"ח שם. וראה לקמן שם.

55 ראה ירוש' שביעית רפ"ו (ויק"ר ספ"ז) – הובא בתוד"ה כיון (גטין מו, א). רמב"ם הל' מלכים פ"ו ה"ה ובני"כ שם. וראה רש"י שופטים כ, י"א ובני"כ שם.

56 סנה' צא, א.

וזהו מה שהדגישו יהושע וכלב: מתחילה דחו ושללו את הטענה ש„עז העם גו“, באמרו „בה' אל תמרדו – ושוב ואתם אל תיראו את עם הארץ“, היינו שאין כל יסוד למורא מפני עם הארץ, יהי' מצב העם אשר יהי'.

לאחר מכן הוסיפו: יתירה מזו⁵¹, „סר צלם מעליהם“ (לא מיבעי לפי הפירוש הראשון ברש"י שסר „מגינם וחזקם“, אלא אפילו לפירוש) „צלו של המקום סר מעליהם“ – ויתירה מזה, „וה' (רק) אתנו“ – ההיפך בתכלית ד„סר צלם“; לא זו בלבד שבני ישראל אינם חסרים ח"ו את צלו של המקום, אלא „וה' אתנו“, פירוש, שאצל אומות העולם, השגחתו של הקב"ה (גם אם ישנה) היא בבחינת „צל“ ומקיף עליהם⁵²; אבל אצל בני ישראל הקב"ה אינו רק בבחינת מקיף, אלא „אתנו“ ממש⁵³ – הוא והשגחתו מתייחדים

51 להעיר מבחיני כאן.

52 ראה דרמ"צ קפא, א. ובכ"מ.

53 כי ההשגחה (פרטית) שעל אוה"ע הוא ע"י הע' שרים ולבושי הטבע, ולכן מה שמתלבש בהם הוא ע"ד הניצוץ שנמצא בקליפה – שהוא כמו רע ע"ד חתיכה נעשה נבילה (ד"ה פדה בשלום העת"ר. וראה ד"ה נ"ח עת"ר). וההשגחה מאלקות הוא בבחי' מקיף עליהם.

